

DER FUND EINER VORROMANISCHEN KIRCHE ZENTRALER ANORDNUNG IN PRAG-VYSEHRAD (VORLAUFIGES BERICHT)

Der Beitrag behandelt die Freilegung der neuen Abschnitte des Grundmauerwerks eines vorromanischen Baus, der in den 1960er Jahren unterhalb der Basilika des hl. Laurentius in Prag-Vyšehrad festgestellt wurde (Abb. 1). Die Forschung an der Basilika-Südseite im J. 2011 hat die unter dem Fundament verborgenen, von der Zwischenkriegszeit-Forschung übersehenen Mauerabschnitte festgestellt. Im Gegensatz zu der ursprünglichen Grundrissrekonstruktion (Abb. 1) zeigen die neu freigelegten Mauerabschnitte (Abb. 10), dass der vorromanische Bau einen reicher gestalteten und mehr ausgedehnten Grundriss gehabt hatte. Vorübergehend nur vorläufig wird seine Gestalt als Trikonchos (Abb. 12) oder Tetrakonchos vorausgesetzt. Die weitere Forschung sollte vor allem zur Enthüllung der Gestalt des östlichen Abschlusses gezielt werden, der sich im benachbarten noch nicht erforschten Garten befindet. Da die vorige intensive archäologische Forschungstätigkeit im Basilika-Innenen alle ursprüngliche Schichten entfernte, der vorromanische Bau lässt sich nicht genauer datieren. Seine Existenz kann mit dem Anfang der Besiedlung von Vyšehrad in der zweiten Hälfte des 10. Jahrhunderts und der Entstehung der Basilika des hl. Laurentius im letzten Drittel des 11. Jahrhunderts beschränkt werden. Dieser Bau erscheint als die größte Zentrale in Tschechien aus der Zeit vor 1100 und mit ihrer Gestalt zeigt der vorläufigen Recherche gemäß wohl zu den byzantinischen, bzw. norditalienischen Vorlagen. Sein Vorhanden in Vyšehrad, der zweitbedeutendsten Burg Přemyslidischen Böhmens, wirft neues Licht an die Anfänge der Sakralbaukunst in Böhmen und die Bedeutung Vyšehrads bevor es Residenz der böhmischen Landesfürsten wurde (letztes Drittel des 11. Jahrhunderts bis 1140), und öffnet weitreichende Fragen nach seinem historischen und kulturellen Zeugnis.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Prag-Vyšehrad, der durch die Basilika d. hl. Laurentius ersetzte Bau. Massen- und Grundrissrekonstruktion (nach Nechvátal 2009, S. 200).

Abb. 2: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Basilika-Fundamentgurt, Ansicht von Osten, darunter das freigelegte und präparierte Mauerwerk von dem durch die Basilika ersetzten Bau (Foto L. Varadzin).

Abb. 3: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Das präparierte Mauerwerk von dem durch die Basilika ersetzten Bau, im Vordergrund von Objekten 9 und 10 beschädigt (Foto L. Varadzin).

Abb. 4: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Fundamentmauerhaupt von dem durch die Basilika ersetzten Bau, Ansicht von Nordwesten (Foto L. Varadzin).

Abb. 5: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Fundamentmauerwerkstors von dem durch die Basilika ersetzten Bau (unten), das unter den Fundamentgurt der Basilika einläuft (Foto L. Varadzin).

Abb. 6: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Die unterste Steinschar als der neuentdeckte Abschnitt des Fundamentmauerwerks von dem durch die Basilika ersetzten Bau (Foto L. Varadzin).

Abb. 7: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Die neuentdeckte südliche Apsis von dem durch die Basilika ersetzten Bau; äußeres Mauerhaupt erhalten, nur an der westlichen (linken) Seite beschädigt (Foto L. Varadzin).

Abb. 8: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Neuentdeckte Südapsis, Ansicht von Südosten (Foto L. Varadzin).

Abb. 9: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Fundamentmauerwerk von dem durch die Basilika ersetzten Bau, das nach einer Verkröpfung ostwärts (nach rechts) außerhalb der erforschten Fläche läuft, Ansicht von Südosten (Foto L. Varadzin).

Abb. 10: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Alle bislang festgestellten Fundamentmauerwerkabschnitte von dem durch die Basilika ersetzten Bau. In dem 2011 präparierten Mauerwerk ist der lehmgebundene Teil grau ausgezeichnet, orientiert nach Norden (Autor L. Varadzin).

Abb. 11: Prag-Vyšehrad, St. Laurentiusareal. Gesamtplan der erforschten Fläche mit festgestellten Mauerwerkpartien (rot) und Objekten (grün). Rosa farbig – Grundrissrekonstruktion des durch die Basilika ersetzten Baus, orientiert nach Norden (Autor L. Varadzin).

Abb. 12: Prag-Vyšehrad, der durch die Basilika ersetzte Bau. Eine der Varianten der Grundrissrekonstruktion (Entwurf L. Varadzin).

(Übersetzung J. Noll)

KE STAVEBNÍM DĚJINÁM KLÁŠTERA AUGUSTINIÁNŮ EREMITŮ U KOSTELA SV. TOMÁŠE V PRAZE

JARMILA ČIHÁKOVÁ

Výzkum na staveništi nově vybudovaného luxusního hotelu The Augustine sítě Rocco Forte probíhal v letech 2006–2007 na pražské Malé Straně (obr. 1).¹⁾ Svým rozsahem náleží k největším malostranským výzkumům.²⁾ Staveniště hotelu zaujímal rozsáhlý areál tří měšťanských domů čp. 29–32/III u Letenské ulice, klášterní pivovar čp. 33/III a část vlastní klášterní budovy čp. 28/III. Výzkum při stavebních zásazích v dalších prostorách konventu byl předmětem jiné výzkumné akce, realizované o rok dříve (Čiháková – Havrda 2007). Interiér kostela nebyl archeologickým výzkumem dotčen. Na nepřehledném staveništi se stojícími a přestavovanými budovami byla uplatněna ojedinelá strategie výzkumu: kompletnost archeologického výzkumu při veškerých zásazích do země se zajistila monopolem archeologického výzkumu na provádění veškerých výkopových prací včetně odvozu zeminy, generální dodavatel přebíral jednotlivé úseky dna stavební jámy. Neocenitelnou výhodou této dělby kompetencí mezi výzkumem a stavbou bylo pro archeologický výzkum jednoznačné odborné pokrytí veškerých prováděných výkopů a pro investora transparentnost investic na zemní práce. Při komplikované struktuře staveniště, které v rámci 7 parcel zabíralo 3 samostatné domy s vnitřními dvorky (čp. 29–31/III, čp. 32 – obr. 2: plochy E, F, G), prostor hospodářského zázemí kláštera se třemi budovami pivovaru a třemi velkými dvory (čp. 33 – obr. 2: B, C, D, J, P, Sv), severní křídlo kláštera a část původní budovy konventu (čp. 28 – obr. 2: A) a severní klášterní dvůr (obr. 2: plocha Sz), jsme přesvědčeni, že zvolená strategie se plně osvědčila a že jen díky monopolu na zemní práce se nám podařilo zdokumentovat likvidované historické terény v maximální možné míře. Jedinou nevýhodou byla plná odpovědnost za nebývalé členitý profil dna stavební jámy a za správné vytýčení inženýrských sítí podle prováděcích stavebních plánů, ležící na bedrech profesionálního geodeta výzkumu. Dno stavební jámy nedosahovalo úrovně podloží. Často bylo limitováno hladinou spodní vody, která znemožňovala průzkum klíčových situací více do hloubky. Výzkum pod dno stavební jámy byl dovolen v minimální míře. Povrch v době výzkumu klesal od severu (193,4 – u ohradní zdi Valdštejnské zahrady) k jihu (192,2 – u Letenské ulice).³⁾

Archeologicky zkoumaný areál leží na bývalé východní hranici raně gotického královského města založeného roku 1257 i raně středověké opevněné aglomerace, která založení královského města předcházela. Krystalizačním jádrem areálu je klášter augustiniánů eremitů (dnes čp. 28/III) s kostelem sv. Tomáše (později sv. Tomáše a sv. Augustina), situovaný u vnitřní strany hradeb, kde se odehrávala i nezanedbatelná část výzkumu. Těžiště rozsahu výzkumu však zaujímal prostor vně městské hradební zdi, kde byla očekávána možnost průzkumu jednotlivých prvků městské

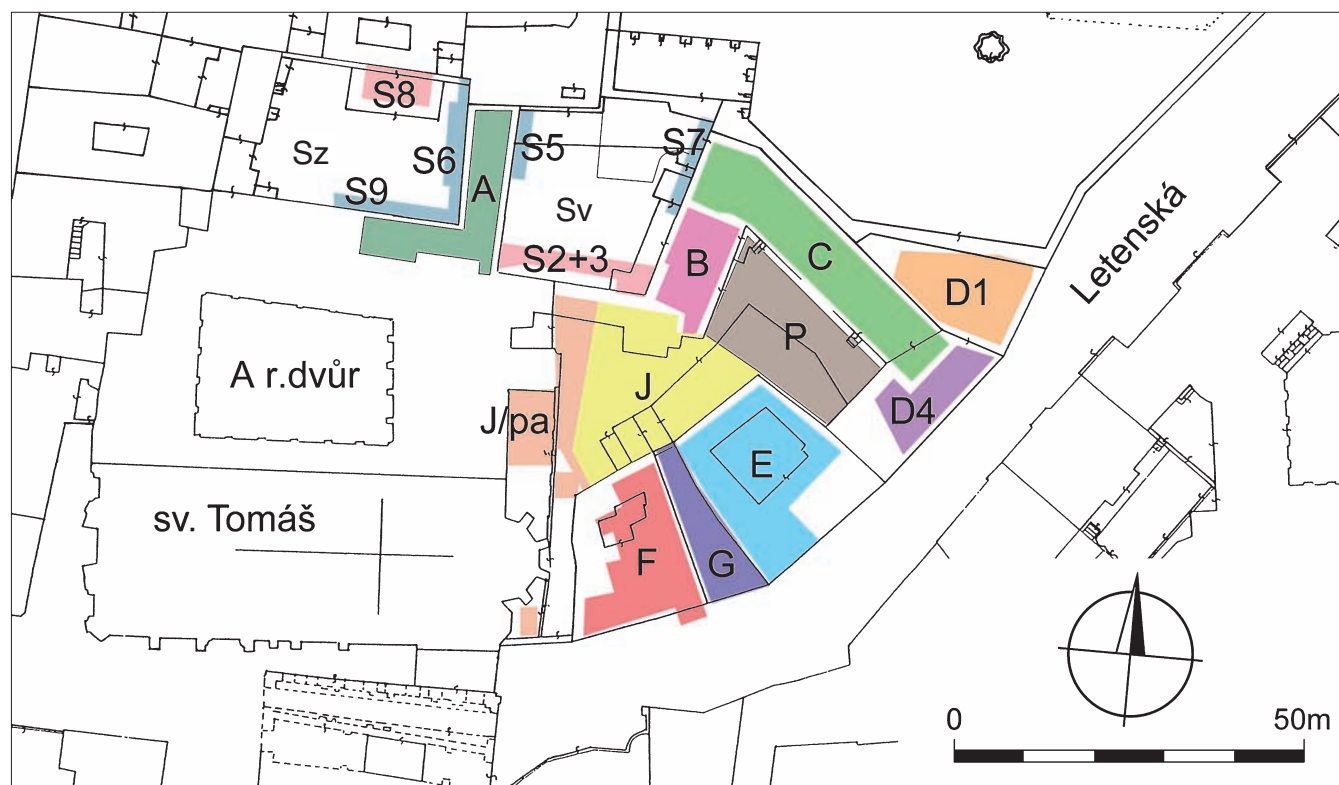
fortifikace a před ní plochy původního koliště.

Místo, kde je dnes augustiniánský klášter, náleželo klášteru břevnovskému, který rozhodnutím Václava II. postoupil v roce 1286 nově přichozímu mendiantskému řádu augustiniánů k tomuto místu patronátní a vlastnická práva. S největší pravděpodobností i se stojícím (či rozestavěným) kostelem sv. Tomáše (Eckert 1883, 214; Vilínková 1966, 2), dle J. Outraty trojchórového půdorysu (Outrata 1975; Čiháková – Kovář 2006),⁴⁾ a s kaplí sv. Doroty, patrně dnes vělené do kostela sv. Tomáše jako kaple jižně vedle vysokého chóru. Naposled velmi podrobně shrnul přehled dosavadního bádání o klášteře sv. Augustina a kostelu sv. Tomáše Miroslav Kovář (v tisku).⁵⁾

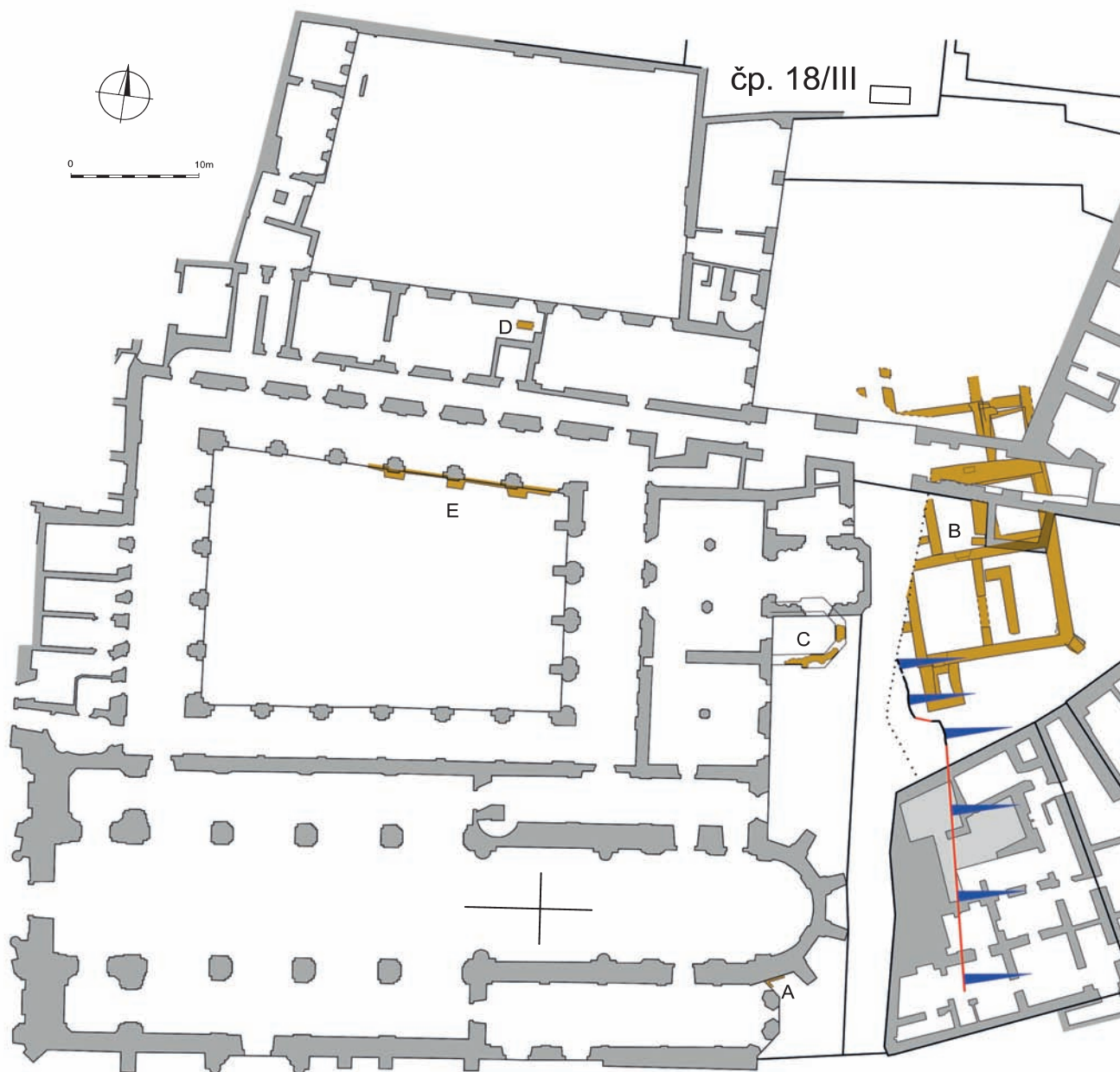
Předpoklad původně trojdílného chóru kostela sv. Tomáše se podařilo archeologicky potvrdit nálezem monolitického dílce zalomeného soklu v koutu napojení středního chóru a kaple sv. Doroty (obr. 3: A), jehož profilace plynule přechází z jižního

Obr. 1: Praha 1-Malá Strana, areál kláštera augustiniánů u kostela sv. Tomáše na ortofotomapě. Kostel sv. Tomáše, konvent, bývalé hospodářské zázemí (M. Durica, 2012).

Obr. 2: Praha 1-Malá Strana, staveniště hotelu The Augustine, výzkum NPÚ Praha 2006/12. Základní struktura zkoumaného areálu – archeologické značení ploch. A – budova konventu čp. 28/III a její severní křídlo; B+C+D4 – budovy pivovaru náležející čp. 33/III; D1 – budova pivovaru od 1765, předtím Velká Grotta Valdštejnské zahrady; E – měšťanský dům čp. 32/III, F – měšťanský dům čp. 29+30/III, G – měšťanský dům čp. 31/III; J+P – otevřený dvůr náležející k čp. 33/III, Sv + Sz – otevřené dvory náležející k 33+28/III (návrh M. Müllera digitalizoval M. Durica, 2007).

Obr. 3: Praha-Malá Strana, klášter augustiniánů čp. 28/III. Nově objevené stavební reliktů (hnědě) v dnešní zástavbě. Modré spádnice – svah příkopu. A – kout napojení středního chóru a kaple sv. Doroty s nálezem monolitického dílce zalomeného soklu; B – východní trakt, jeho pokračování k severu a k západu mimo obrys výkopu; C – chórový výklenek kapitulní síně; D – předchůdce severní obvodové zdi konventu; E – severní obvodová stěna rajskeho dvora (záměření M. Müllera zobrazení do celkového plánu a graficky upravil M. Ďurica. Podklad – kombinace Mapy evidence nemovitostí 1 : 500, půdorysu in Outrata 1975, pasportu a stavebních výkresů – M. Ďurica, 2012).

boku středního chóru na severní bok závěru kaple sv. Doroty.⁶⁾ Tento archeologicky odkrytý detail (foto in Kovář 2010, 77, obr. 55 na str. 74) potvrdil současnou výstavbu středního chóru kostela sv. Tomáše a kaple sv. Doroty, neřeší však otázku, zda společný sokl náleží eventuálnímu břevnovskému předchůdci současného kostela nebo zda je pozůstatkem prvotního záměru výstavby mendikantského presbytáře.⁷⁾

Archeologickým výzkumem se podařilo získat ke stavebním dějinám kláštera nové informace. Výrazným přínosem je doplnění půdorysu kláštera o nový, dosud neznámý východní trakt ležící na východ od kapitulní síně (obr. 3: B). Objevený východní trakt představoval pravidelný obdélný útvar 20,5 × 12,4 metru. Zda jsme zastihli půdorys východního traktu v úplnosti, či zda pokračuje dále k severu,

není jednoznačné. Patrně dále k severu pokračoval a jeho severní ukončení bylo již vně zkoumané plochy. Nelze rozhodnout, zda trakt představovalo jediné stavení s vnitřním dělením, nebo zde byly i nezastřešené dvorky. Ústřední částí východního traktu byla budova 12,4 × 12,4 m, což představuje v dobových jednotkách 21 × 21 českých loket, se složitějším vnitřním dělením. V jihovýchodním rohu obsahovala stratigraficky nejstarší stavební jednotku – „věžovitý“ útvar, později (v období baroka) stavebními úpravami přeměněný na jímku. Z jihu byl k budově přisazen prostor o vnitřní délce 12 loket, obehávaný obvodovou zdí traktu s nárožním opěrákem. Uvažujeme, že tento jižní prostor by mohl být otevřeným dvorkem.⁸⁾ Východní trakt měl složitý stavební vývoj, jímž prošel od 14. do 17. století. Byl postaven na zasypaném hradebním příkopu a nápadně do-

držoval jeho orientaci (obr. 3). Vzhledem k vysoké hladině spodní vody⁹⁾ se nepodařilo získat kóty základové spáry, údaje o nejstarších vývojových fázích ani úrovně nejstarších pochozích povrchů. Jižní i východní obvodové zdi traktu, zachované do výšky 2–2,5 m, postrádaly okenní i dveřní otvory. Dojem pevnosti v pohledu od východu umocňoval výrazný nárožní opěrák s armováním z pískovcových bloků (obr. 4), vysoký 3,3 m nad raně renesančním terénem (obr. 5, vrstva 1102). Pochozí renesanční úroveň (187,30) u pilíře, na jehož pískovcovém armování jsou ve výšce 1–1,2 m nad terénem výrazné stopy po „broušení nožů“ (obr. 6), se liší jen málo od raně renesanční úrovně u dnešní Letenské ulice (187,68). Nárožní pilíř nahradil (dle mínění stavebních historiků patrně v 15. století) pilíř starší s poněkud odlišnou orientací. Snaha zachovat pilíř in situ bohužel vyzněla naprázdno.¹⁰⁾

Jak dokládá sled tří postupně vzniklých, přestavovaných, někdy i čištěných, záchodových jímek, používaných na tradičním místě až do 19. století, trakt plnil funkci sanitární. Nejstarší jímky byly hlubší než hladina spodní vody a výšková zóna, v níž se pohyboval archeologický výzkum, zastihla jen zasypy po ukončení jejich funkce. Ná vaznost latriny na východní křídlo kláštera odpovídá představě ideálního benediktinského kláštera vyobrazené na sanktgallenském plánu (Vlček – Sommer – Foltýn 1997, 33). Do jaké míry soulad plánu z 9. století a realizace mendikantského kláštera ve století 14. je záměrnou shodou a do jaké míry je dán konfigurací terénu,¹¹⁾ nelze říci. Podle zmíněného plánu lze soudit i na další možné funkce východního traktu. Na plánu je v klidné zóně východně od kostela komplex infirmaria (na severu) a noviciátu (na jihu), oddělených od sebe dvojitou kaplí (*ibid.*, 35). Ve stísněném prostoru obydleného města lze předpokládat i sloučení všech tří uvedených funkcí do jednoho traktu. Oddělení klášterní nemocnice a noviciátu by mohla odpovídat silná zeď rozdělující výše zmíněnou čtvercovou ústřední část traktu zhruba v polovině.

Propojení nově objeveného východního traktu s východním křídlem konventu nalezeno nebylo. Patrně navazovalo na úroveň vrcholné gotického přízemí konventu, výškově odpovídající druhému podlaží východního traktu (obr. 7).¹²⁾ Protože trakt nejspíše zanikl záměrně při přestavbě,¹³⁾ byl patrně odstrojen a přístupné kamenné i cihlové konstrukce byly rozebrány pro další použití. Při hledání funkční struktury traktu tak postrádáme konstrukce podlah, dokonce i v okolí dveřních ostění s kamenným prahem. Přitom muselo být první podlaží traktu přístupné a využívané, jak dokládají dva dveřní otvory s kamennými ostěními

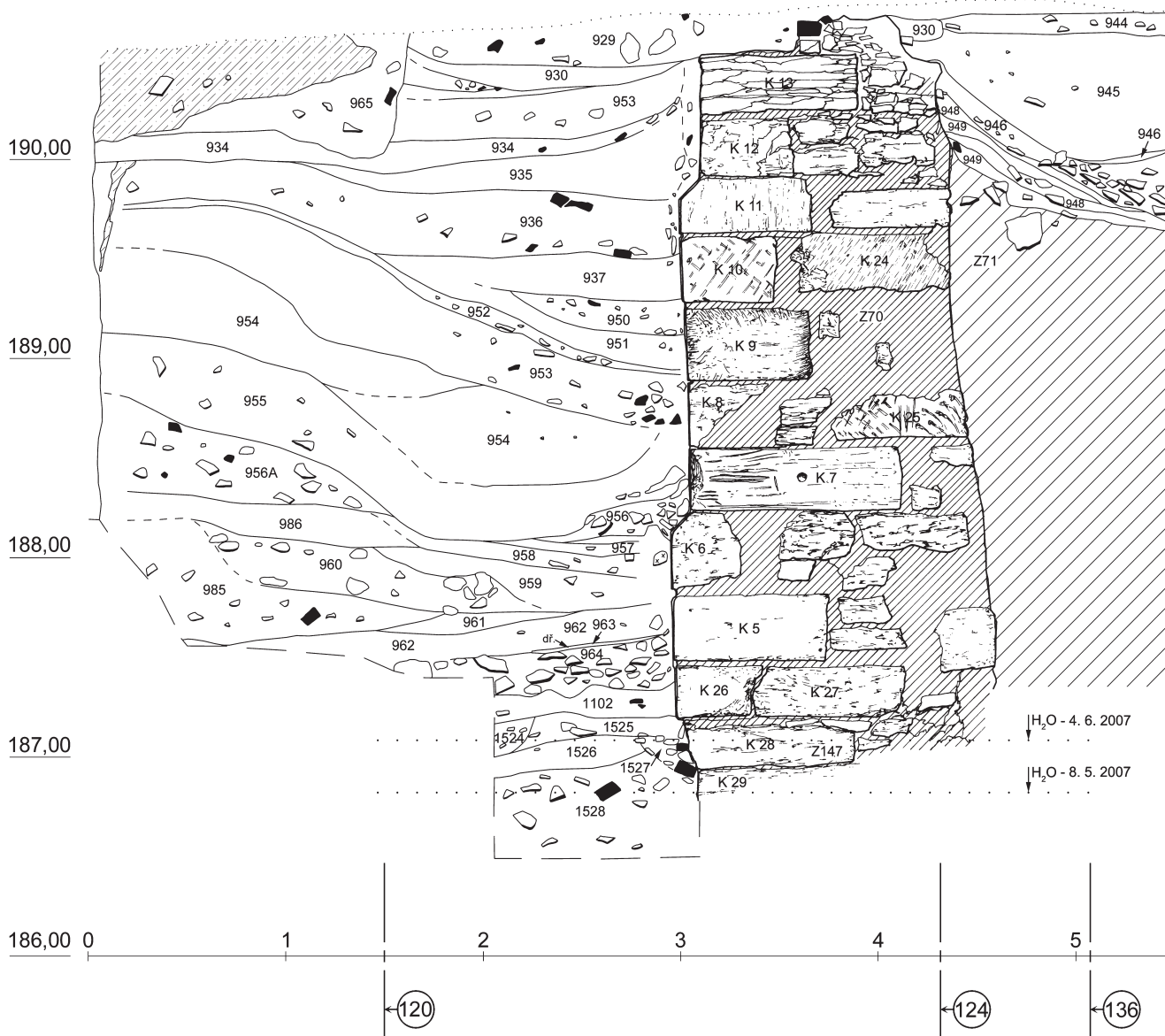

Obr. 4: Praha-Malá Strana, dvůr mezi čp. 28 a 33/III. Nárožní opěrák na JZ rohu východního traktu na ploše J. Opěrák byl vyzděn z lomového opukového kamene, který byl na nárožích zpevněn armovacími pískovcovými kameny. Pohled od S (foto M. Müller, 2007).

a pohledový, velmi pečlivě vypracovaný cihlový pas s utahenými spárami. Zdá se však, že minimálně v případě jednoho z portálů, který náleží až mladší gotické proměně traktu, nešlo o původní výstavbu východního objektu. Celá plocha 1. podlaží nemohla být využívána v plném rozsahu, byla limitována tělesem zděné šachty záchodové jímky vedoucím od latrin ve druhém (či snad ve třetím ?) podlaží traktu. Situování vertikální komunikace uvnitř traktu se objevit nepodařilo. Patrně zanikla při některé přestavbě či byla mimo námi zkoumaný prostor.

Vznik východního traktu za městskou zdí i východního zázemí kláštera byl umožněn udělením privilegia v roce 1306 od svatojiřské abatýše, Přemyslovny Kunhuty. Na jeho základě klášter získal půdu za zdí městskou v předměstí Na Písku, kde byla později připomínána klášterní zahrada (Eckert 1883, 214).¹⁴⁾ Dle Milady Vilímkové se jednalo o místo městišť domů čp. 29–33, a částečně i přiléhající partie zahrady Valdštejské (Vilímková 1966, 3). Archeologicky bylo zjištěno, že minimálně tři z městišť – čp. 29–31 – však leží v trase příkopu městské fortifikace a nemohla tak být předmětem Kunhutina daru. Jakým způsobem se skutečně dostal do majetku kláštera přiléhající díl příkopu, aby mohl být zasypán a zastavěn východním klášterním traktem, a poté v 16. století jižně od východního traktu i zástavbou na městištích čp. 29–31, je otázkou. Takovou příležitostí by mohl být dar královny Elišky a krále Jana z roku 1323, kteří po vysvěcení chóru kostela v roce 1316 klášter obdarovali dalším městištěm „u kláštera samého“ (Eckert 1883, 214; jako dárce uvádí pouze královnu Elišku). Kolize výstavby východního traktu a průběhu východního příkopu

191,00

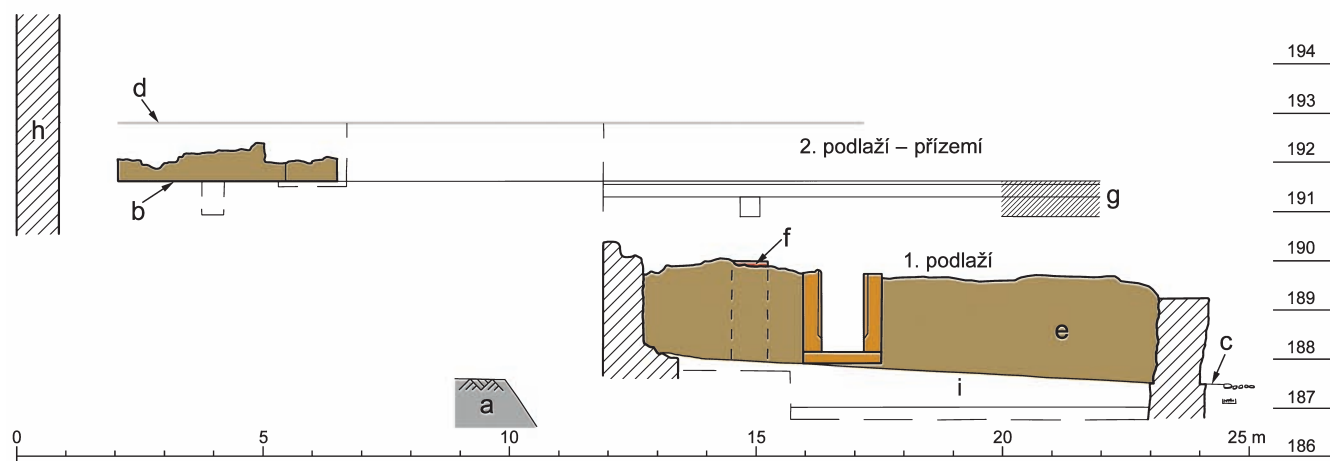
Obr. 5: Praha-Malá Strana, dvůr mezi čp. 28 a 33/III. Severovýchodní stěna nárožního opěráku na JZ rohu východního traktu na výřezu archeologického profilu č. 123. Vrstva 1102 je pochozí terén patrně raně renesanční (zaměření a kresba M. Müller, 2007).

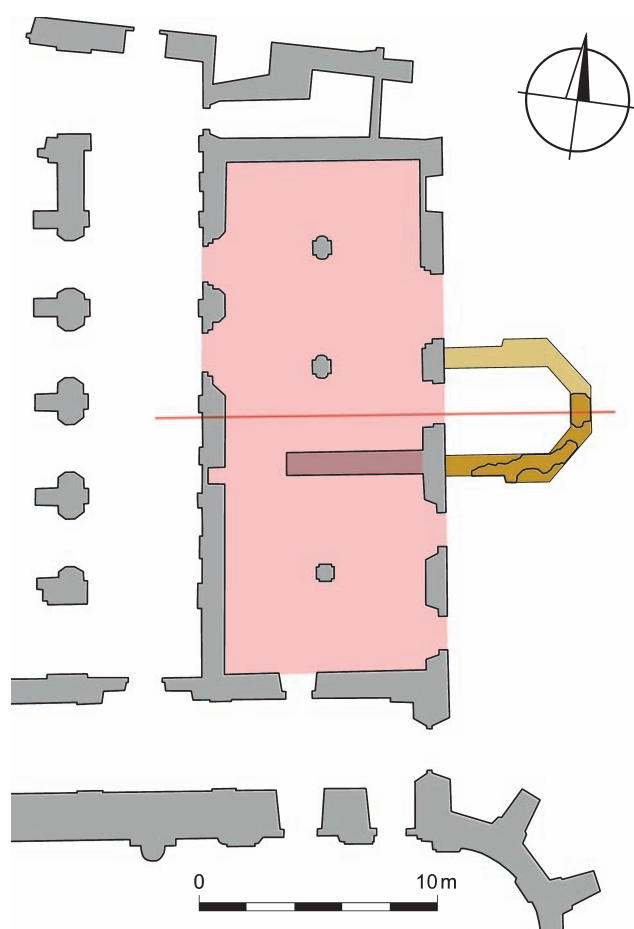
Obr. 6: Praha-Malá Strana, dvůr mezi čp. 28 a 33/III. Na jednom z kamenů nárožního opěráku (K 7) jsou stopy interpretované jako vrypy po broušení nožů (foto M. Müller, 2007).

městského opevnění, na počátku 14. století pravděpodobně ještě funkčního, nastoluje otázky ohledně stavu východního malostranského opevnění, jeho využívání a panovníkem zamýšlených perspektiv.¹⁵⁾

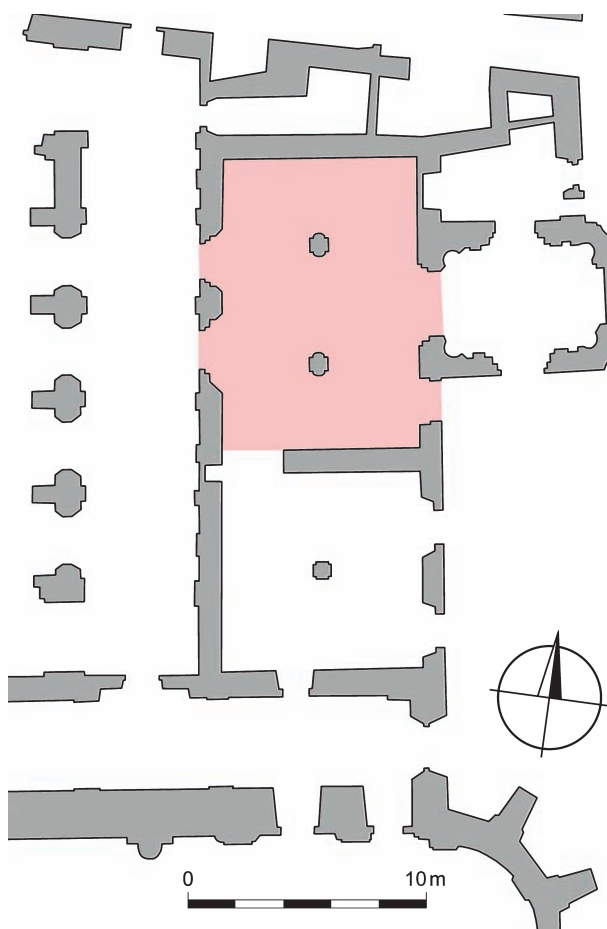
Půdorys klauzury se podařilo výzkumem doplnit také o středověkou kapli kapitulní síně. Tradičně je s kapitulní síní ztotožňována kaple sv. Filipa a Jakuba, prvně připomínaná k roku 1338, ve které světil oltáře biskup Jan ze Středy. V roce 1410 byl vysvěcen oltář v kapitulní síni, respektive v kapli k ní připojené (Vilímková 1966, 10).¹⁶⁾ Dle J. Kadlece (1985, 14) mělo tehdy dojít k rozšíření kapitulní síně o chórový výklenek. Jeho zbytky byly nyní archeologicky odkryty na parcele ppč. 105 před stávajícím východním průčelím konventu a kapitulní síně (obr. 3: C), neposkytly však žádné informace ke stanovení doby jeho vzniku. Dnes je na tomto místě parkoviště, do výstavby hotelu zde byla vyvýšená „zahrádka“ s povrchem 193,25/Bpv. Při

Obr. 7: Srovnání výškových poměrů v jižní části východního traktu a jeho okolí na generalizovaném řezu. Legenda: a – pravděpodobná vzdálenost západní stěny příkopu a povrch v době jeho stavby; b – úroveň terénu v době stavby chórového výklenku kapitulní síně; c – úroveň terénu v době stavby východního traktu; d – úroveň terénu současná (po 2006); e – pohled na jižní přičné zdivo východního traktu; f – cihlový pohledový pas se sníženou korunou, původní koruna se nedochovala; g – konstrukce stropu 0,7 m (konzultace s M. Kovářem), pro její výškové umístění na „linii b“ se nedochovaly podklady a je zcela hypotetické; h – východní obvodová zeď kapitulní síně; i – silná homogenní kompaktní vrstva okrově žlutého cihlářského jílu – ochrana proti spodní vodě (dle návrhu autorky zobrazil M. Müller, digitalizoval M. Ďurica, 2012).

Obr. 8: Praha-Malá Strana, klášter augustiniánů čp. 28/III. Situování nově objeveného chórového výklenku (hnědý, severní část pod barokní kaplí, proto šířka rekonstruována) na osu (červená linie) prostoru vzniklého spojením kapitulní síně na severu se sousední sakristií na jihu (růžově) – patrně původní stav vrcholného středověku (zaměření M. Müller, na návrh autorky upravil M. Ďurica, 2012.).

Obr. 9: Praha-Malá Strana, klášter augustiniánů čp. 28/III. Kapitulní síň (růžově), v její ose chórový výklenek ve vrcholně barokní podobě – dnešní stav (dle návrhu autorky M. Ďurica, 2012.).

Obr. 10: Praha-Malá Strana, čp. 28/III. Východní část dnešního konventu augustiniánů (šedě) a objevený východní trakt a chórový výklenek (hnědě), postavený po částečném zániku a snížení městské hradební zdi. Hradba zastížena na několika izolovaných místech (oranžově), její rekonstruovaný průběh (světle žlutě) idealizován do dvou přímk. Východně od hradby věž hrana a svah příkopu s úseky obezdění (zaměření M. Müller, na návrh autorky upravil M. Ďurica, 2012.)

jejím snižování na úroveň 191,9 byly odkryty jednak fragmenty chórového výklenku s polygonálním závěrem o třech stranách šestiúhelníka,¹⁷ jednak hroby dětské i dospělých (7 skeletů in situ), které jeho zdivo porušovaly. Hroby postrádaly devocionálie, několik drobných barokních předmětů bylo roztroušeno ve hřbitovním horizontu. V době pohřbívání již byl chórový výklenek kapitulní síně zaniklý, nejvýše položený intaktní skelet (dítěte) ležel ve výšce 192,17, tj. 0,6 m nad úrovní terénu v době omítnutí výklenku. Na úroveň povrchu hřbitovního horizontu 192,4–192,5 navazovala výška prahu (192,62) stávající barokní Dientzenhoferovy

kaple u kapitulní síně. Zdivo chórového výklenku vykazuje složitější stavební vývoj, jak naznačuje fragment zdiva náležejícího patrně opěrnému pilíři, přizděnému před exteriérovou omítkou. Situování chórového výklenku na osu prostoru, jaký by vznikl spojením kapitulní síně se sakristií (obr. 8) otevírá další otázky o podobě a vývoji východního křídla konventu.¹⁸ Dnešní stav, kdy chórový výklenek leží na ose půdorysu kapitulní síně (obr. 9), je dílo až vrcholně barokní.¹⁹

Objevené východní základové zdivo závěru chórového výklenku spočívalo na masivní opukové konstrukci s korunou ve výšce 191,36, tj. cca 0,3 m pod terénem z doby dokončení stavby chórového výklenku.²⁰ Masivní zdivo patrně náleží tělesu hradební zdi, nebylo však možné ho blíže prozkoumat.

Na základě sondy ve Valdštejnském paláci, vzdálené od ukončení archeologických profilů 75 m severně (Čiháková-Turdík 2000), byl v západní části výzkumu předpokládán povrch podloží na výšce cca 187,16 a nad ním raně středověké souvrství. Původní očekávání, že pod podlahami sklepů kláštera tak budou prozkoumány stratigrafie z doby vzniku zdejší architektury, se nenaplnila. V prostorech východních sklepů výzkum odkryl povrch podloží na kótě vyšší, než se předpokládalo, a to 188,04 – povrch svahovin,²¹ v ojedinělém případě překrytých půdou s povrchem na kótě 188,26.²² Veškeré nadloží bylo při stavbě sklepů odstraněno. Pro stavební historii kláštera výzkum přinesl zjištění, že zaniklá předchůdkyně dnešní se-

verní obvodové zdi konventu, výzkumem objevená pod podlahou severozápadní sklepní místnosti, byla postavena na dřevěném roštu. Z původní šířky opukové zdi se dochoval 0,2–0,3 m vysoký fragment 0,8 m široký (původně pokračující dále k severu), na jehož dně zůstaly dutiny po dvou rovnoběžných, podélně ložených dřevích podložených vrstvou malty.²³ Stáří zdi nelze určit úžeji než gotická až raně renesanční (obr. 3: D).

Zdi severních sklepů pocházejí z postupně vznikající běžné zástavby. Výzkum prokázal, že oproti předpokladům (Hyžler 1966, 41, 49; Hlavsa – Vančura 1983, obr. 6 na str.

37) žádná ze stojících zděných konstrukcí není zbytkem městské hradby. Městskou hradební zeď se podařilo výzkumem objevit jako zcela zaniklou. Vedla dnešním dvorem východně od severního křídla a není ani konstrukčně ani osovou orientací provázána s dnešním půdorysem kláštera (obr. 10). Oba líce městské hradební zdi jsou vystavěny z lomového opukového kamene.²⁴⁾ V jednom místě se ve zdi sklepa podařilo vypreparovat gotické nároží z pravidelných opukových kvádrů, jehož nadzemní partie začínala ve výšce 189,30, tj. 0,42 m nad podlahou dnešního sklepa (188,88). Mezi městskou zdí a zmíněným nárožím domu je vzdálenost 4,5 m, patrně prezentující hradební uličku. Gotické vrstvy do vzdálenosti 1,5 m podél tohoto domu nasedají bezprostředně na přirozeně rostlý terén (187,92). Absence starších vrstev prokazuje výraznou planýrku, která v těchto místech proběhla s největší pravděpodobností při stavbě hradby. Na základě recentní parcelace a architektonického rozboru severního klášterního křídla (plocha A výzkumu) J. Hyzlerem je tradován názor, že závěr chóru kostela sv. Tomáše vystupuje mimo městskou hradební zeď (Hlavsa – Vančura 1983, obr. 6 na str. 37; Vlk 1997, 96). Vzhledem k nově učiněným archeologickým nálezům, na jejichž podkladě lze rekonstruovat průběh městské zdi odlišně od dosavadních představ, je možné konstatovat, že chór kostela sv. Tomáše byl v plném rozsahu lokalizován do intravilánu vymezeného městskou hradební zdí a že nenarušoval její průběh (obr. 10). Zatímco osová orientace východního traktu koreluje (i s přihlédnutím k potřebě homogenity úložných poměrů) s orientací příkopu městského opevnění, na jehož zásypech byl postaven (potažmo pravděpodobně i hradby), budovy kostela a konventu orientaci městského opevnění nerespektují. Jsou orientovány odlišně, aniž bychom znali podnět, který jejich orientaci vyvolal. Patrně jím je dosud blíže nedefinovaná struktura uvnitř městského urbanismu.

Drobná zjištění byla učiněna i na rajském dvoře (povrch 192,35) při pokládce dešťové kanalizace a izolace po jeho obvodu.²⁵⁾ Zatímco na straně jižní, ke kostelu, bylo obnažené zdivo plně barokní, na straně východní a severní se podařilo odhalit původně nadzemní části vrcholné gotických pilířů, na nichž byly vyzděny pilíře renesanční a barokní (obr. 11).²⁶⁾ Oproti dnešním byly na severní straně gotické pilíře větší (obr. 3: E), na straně východní byly gotické pilíře stejně velké jako na nich postavené raně novověké. Prohloubení na pohledovou patu pilířů gotických se z časových důvodů a kvůli obavě stavby ze změny úložných poměrů ne realizovalo, výkop se nedostal pod novověké násypy. Výzkum z roku 1986 poskytl indicii, že rozhraní základového a nadzemního zdiva východní obvodové zdi rajského dvora by ze strany ambitu mohlo probíhat na kótě 190,6. Ze stra-

Obr. 11: Praha-Malá Strana, čp. 28/III. Dnešní pilíř na východní straně rajského dvora stojí na gotickém armovaném pilíři a zachovává jeho půdorys (foto M. Müller, 2007).

ny dvora se tento údaj v roce 2007 revidovat nepodařilo. Přínosem je zjištění, že tupý úhel, který svírají východní a severní stěna rajského dvora, byl takto vyměřen již v době stavby kvadratury. Může tak být zpochybněn názor M. Vilímkové, že tato nápadná nepravidelnost v půdorysu rajského dvora vznikla až při některé z pozdějších přestaveb.

Záchranný archeologický výzkum na staveništi hotelu The Augustine se dotkl mnoha otázek ve vztahu jak k vývoji místa, města a výrazných změn výškových úrovní, tak k poznání hmotné kultury. Rozšíření našich znalostí o stavebních dějinách augustiniánského kláštera je stručnou odpovědí jen na jednu z nich.

POZNÁMKY

- 1) Práce vznikla v rámci plnění výzkumného cíle NPÚ „Archeologie. Průzkum a analýza nových historických pramenů k dějinám území ČR“ financovaného z institucionální podpory Ministerstva kultury na dlouhodobý koncepční rozvoj výzkumné organizace.
- 2) Výkopy zasažená plocha činila zaokrouhleně 2.700 m², z toho 1.600 m² bylo realizováno ve sklepech. Formou plošného výzkumu po terénních vrstvách odebíraných dle okolností škrabkou, krumpáčem i minibagem bylo pracovníky výzkumu odborně rozebráno 5.655 m³ historických terénů. V měřítku 1:20 bylo zaměřeno 2.450 m² ploch, z toho 1.556 m² profilů. Organizační náročnost může být ilustrována dohledem TDI několikrát v šestidenním pracovním týdnu při minimálně 10 hodinové pracovní době a 100% závazností dílčích termínů, stanovených na separátních kontrolních dnech probíhajících každý čtvrtek od 17 či od 19 hodin.
- 3) Veškeré nivelety jsou uváděny ve výškovém systému Balt po vyrovnaní.
- 4) D. Libal (1983, 186) předpokládá také trojdielný závěr, ale datuje jej až do doby augustiniánské výstavby.
- 5) Z. Dragoun uvažuje o eventuální existenci „možná dokonce románské“ stavby (2002, 160). K tomu je zapotřebí zmínit, že se dosud nepodařilo získat žádné nálezy situace, které by byly s touto hypotézou v souladu.
- 6) Na úrovni 192,0 profilovaná římsa, která svrchu ukončovala původní sokl. V terénní dokumentaci sonda J 11.
- 7) Dno stavební jámy (sonda J 11) v tomto místě bylo mělké, a nebyla proto příležitost získat k parametrům soklu kostela další informace, zejména úroveň tehdejšího povrchu.
- 8) Obvodová zeď jižního prostoru byla na spáru přizděna k věžovitému objektu v JV rohu ústřední budovy traktu.
- 9) 186,9 v květnu 2007–187,1 v červnu 2007.
- 10) Byl vyzdvížen do výšky 5,5 m a po kolejkách odtransportován na seve-

rozápadní dvůr, kde je dnes na zahrádce prezentován (plocha Sz) spolu s pohledovým cihlovým pasem a opukovým ostěním rovněž z východního traktu. Transfer realizovala firma Gema, Art Group, a.s. (Jan Kučera).

- 11) Terén musel být pro realizaci traktu nákladně upraven – zasypání příkopu a poté stavební izolace proti vodě z mocné udusané vrstvy „cihlářského jílu“ (obr. 7: i).
- 12) Archeologicky bylo prozkoumáno podlaží první, podlaží druhé již bylo v 18. století zcela přestavěné.
- 13) Nebyly nalezeny indicie násilného zániku traktu, např. požárem.
- 14) Jak upozorňuje M. Vilímková, nejednalo se o dar, nýbrž v podstatě o nájem, kde protihodnotou jsou „modlitby a duchovní přímluvy, jimiž budou bratři augustiniáni řeholnicím od sv. Jiří na věčné časy zavázáni“ (Vilímková 1966, 3).
- 15) Dalším a ve 14. století posledním královským darem bylo obdarování kláštera Karlem IV. v roce 1351 na žádost Jana ze Středy. Darované místo mělo být nejpravděpodobněji situované po severní straně kláštera (Vilímková 1966, 4). Lokalizace daru severním směrem vyvrací možnou úvahu o výstavbě východního traktu na místě městské fortifikace ze 13. století až poté, co se stala nepotřebnou, když začala být Karlem IV. realizována velkorysá koncepce jednotného opevnění všech čtyř pražských historických měst. Byl-li podnětem k výstavbě východního klášterního traktu dar Elišky a Jana z roku 1323, pak je otázkou, jak mělo být a jak bylo levobřežní město chráněno do karlovské výstavby opevnění v 50. letech 14. století, tj. po dobu cca 30 let.
- 16) Dle M. Vilímkové je ze znění zápisu (*in medio chori capituli*) lokalizace oltáře svěceného 1410 nejasná. M. Vilímková uvažuje o kapitulní síni, chóru kostela nebo o kapli připojené ke kapitulní síni.
- 17) Nejvyšší místo koruny odbouraného zdiva 192,3/Bpv, báze vnější omítky – rozhraní základového a nadzemního zdiva 191,6. Vrstvy starší než zdivo chórového výklenku nebyly odkryty.
- 18) V písemných zprávách však takový prostor uváděn není a stavební historikové s takovým nepočítají.
- 19) Nebyla příležitost zjistit, zda Dientzenhoferova stavba eventuelně nemá stejně lokalizovaného předchůdce.
- 20) Situace zjištěná ve dně staršího výkopu pro vodovod, který profal fragment chórového výklenku.
- 21) V rámci svahovin, 0,75 m pod jejich povrchem, ležela v ploše A3 kumulace valounů, mezi nimiž byl i 1 pravěký kamenný nástroj (zrnotěrka) neurčitěho stáří z doby keramického pravěku (dle laskavé konzultace I. Fridrichové-Sýkorové a J. Fridricha).
- 22) Směrem k východu povrch podloží klesal, na nejvýchodnějším místě (u hrany příkopu v čp. 29) dosahoval povrch půdy 187,94 a povrch svahové hlíny 187,7. Směrem k západu byl zjištěn povrch podloží v roce 1986 sondou ve východním křídle ambitu, kde dosáhl výšky 188,72/Bpv.
- 23) V dokumentaci výzkumu řez 48, plocha A4.
- 24) Publikace části fortifikačního pásu zastížená výzkumem je připravována do tisku.
- 25) Rajský dvůr není součástí hotelového komplexu, proto se na něj nevztahoval monopol zemních prací. Výkopy prováděla stavební firma, v jejímž harmonogramu archeologický výzkum nefiguroval a výkopy nám nebyly ohlášeny.
- 26) Svažitý výkop široký 1 m, v nehlubších místech hluboký 1,5 m (nejhlubší dno 190,8). Snížená koruna gotických pilířů je nepravidelná, zničený byly přibližně na kótě 191,6.

LITERATURA

- Čiháková, J. – Havrda, J. 2007: Josefská čp. 28/III – augustiniánský klášter u sv. Tomáše. In: Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 2005–2006. PSH 35, 312–313.
- Čiháková, J. – Kovář, M. 2006: Příspěvek k poznání raně gotického stavebního vývoje kostela sv. Tomáše. Archaeologica Pragensia 18, 67–76.
- Čiháková, J. – Turdík, R. 2000: Valdštejnské náměstí čp. 17/III – Valdštejnský palác. In: Dragoun a kol., Archeologický výzkum v Praze v letech 1997–1998. PSH 31, 362–364.
- Dragoun, Z. 2002: Praha 885–1310. Praha.
- Ekert, F. 1883: Posvátná místa král. hl. města Prahy, sv. I. Praha.
- Hlavsa, V. – Vančura, J. 1983: Malá Strana / Menší Město pražské. Praha.
- Hyžler, J. 1966: Klášter u sv. Tomáše – architektonický rozbor budovy čp. 28/III. In: Stavebně historický průzkum Prahy. Malá Strana. Klášter u sv. Tomáše. Čp 28/III. Pasportizace SÚRPMO, strojopis, Praha květen 1966, 40–48.
- Kovář, M. 2010: Raně gotická architektura benediktinského kláštera v Břevnově. Praha 2010.
- Kovář, M. (v tisku): Předběžná zpráva o nových nálezech v klášteře augus-

tiniánů u sv. Tomáše v Praze na Malé Straně (příspěvek k poznání jeho stavebního vývoje ve středověku). In: D. Foltýn (ed.), Colloquia mediaevalia, v tisku.

- Libal, D. 1983: Architektura doby románské + architektura doby gotické. In: E. Poche a kol., Praha středověká. (Čtvero knih o Praze), 53–119, 167–356, Praha.
- Outrata, J. J. 1975: Příspěvek ke stavebním dějinám kostela a kláštera sv. Tomáše v Praze. Památková péče 35, 1975, 130–143.
- Vilímková, M. 1966: Klášter u sv. Tomáše – dějiny budovy čp. 28/III. In: Stavebně historický průzkum Prahy. Malá Strana. Klášter u sv. Tomáše. Čp 28/III. Pasportizace SÚRPMO, strojopis, Praha květen 1966, 1–39.
- Vlček, P. – Sommer, P. – Foltýn, D. 1997: Encyklopedie českých klášterů. Praha 1997.
- Vlk, J. 1997: Hlava třetí – Staré Město a Malá Strana 1230 až 1278. In: Vlk, J. (ed.), Dějiny Prahy I, Praha-Litomyšl, 90–112.

ZUR BAUGESCHICHTE DES AUGUSTINER-EREMITENKLOSTERS BEI DER KIRCHE DES HL. THOMAS IN PRAG

Das Kloster der Augustiner Eremiten in der Kleinseite in Prag wurde 1285 auf dem bislang den Benediktinern aus Břevnov (heute Teil von Prag, westlich von der historischen Stadt) gehört habenden Grundstück angelegt. Aus den Schriftquellen weiß man, dass die Benediktiner auch die Patronats- und Besitzerrechte zu der dem hl. Thomas eingeweihten Kirche den Augustinern überlassen hatten. Im Jahre 1315 war der Chor der neuen Bettelordenskirche eingeweiht worden, das Kirchenschiff hatte man später erbaut und die ganze Kirche wurde zu Ostern 1379 geweiht. In der gleichen Zeit baute man auch das Konventsgebäude.

In den Jahren 2006–2007 im Rahmen des Umbaus des Wirtschaftsteils des Klosters zum Hotel der Gruppe Rocco Forte fand eine ausgedehnte archäologische Rettungsforschung statt. Sie öffnete jedoch mehr Fragen als sie zu erklären schaffte. Die Kirche wurde nur mit einer Mikrosonde berührt. Die Sonde bestätigte die Theorie, dass der ursprüngliche Abschluss dreichorig war (Abb. 3:A). Sie hatte nicht Raum genug um die Frage zu beantworten, ob der dreichorige Abschluss noch dem Benediktinerbau oder der ursprünglichen Bauabsicht der Augustiner angehörte. Die Forschung trug zur Ergänzung des Klostergrundrisses um den östlichen, bislang unbekannten Trakt bei. Dem Kloster innerhalb der Stadtbefestigung mangelte es bald am Bauplatz, so dass es über die Stadtmauer in der Richtung zum Fluss vorsprang und über dem schnell zugeschütteten Graben der ausdrucksvolle Ostrakt erbaut wurde, dessen Vorhanden bislang nicht bekannt war (Abb. 3:B). Im zweiten oder dritten Geschoss waren die Latrinen, unter denen sich umfangreiche tiefe gemauerte Schächte der Abortgruben befanden. Der Trakt möge auch als das Klosterkrankenhaus und Noviziat gedient haben. In der Höhe des Konventsgebäudes war das zweite Geschoss, die Verbindung zwischen beiden Gebäuden wurde schon in der Vergangenheit aufgehoben. Der Trakt samt dem massiven südwestlichen Eckpfeiler (Abb. 4, 5, 6) verschwand wohl am Ausgang des 15. oder im 16. Jahrhundert. Der Klostergrundriss besitzt keine einheitliche Achsenorientierung. Der neu freigelegte Ostrakt entspricht dem Verlauf des Stadtbefestigungsgrabens, auf dessen Zuschüttung er erbaut wurde, während die Kirche und das Konventsgebäude unterschiedlich orientiert sind, der Anlass dazu, welcher ihre Orientierung hätte beeinflussen können, bleibt jedoch nicht bekannt. Nun wissen wir, es sei nicht die Trassierung der Stadtbefestigung gewesen.

Eine neue Erkenntnis stellt auch die Auffindung der Chornische beim Kapitelsaal dar (Abb. 3:C). Es ist nicht gelungen ihre Entstehungszeit festzusetzen (laut Schriftquellen entweder 1338 oder 1410). Nach dem Verschwinden des kleinen Chors verwendete man seine Ruinen zum Begraben. Eine Besonderheit bildet die Situierung der Nische an der Achse des durch Verbindung des Kapitelsaals mit der benachbarten Sakristei entstanden habenden Raums (Abb. 8). In den schriftlichen Nachrichten wird jedoch ein solcher Raum nicht erwähnt und auch die Bauhistoriker rechnen nicht damit. Die Situierung der heutigen Chornische beim Kapitelsaal in seiner Achse ist erst späteren Ursprungs (Abb. 9). Die Forschung überwand auch die auf Grund der rezenten Parzellierung und der architektonischen Analyse des nördlichen Klosterflügels entstandene Ansicht, dass der Kirchenchorabschluss außerhalb der Stadtmauer vorgesprungen worden sei. Mit Rücksicht zum neuen archäologischen Befund, auf dessen Grunde man die Trassierung der Stadtmauer unterschiedlich von den bisherigen Vorstellungen rekonstruieren kann, lässt

es sich konstatieren, dass der Kirchenchor zum hl. Thomas innerhalb der Stadtbefestigung lokalisiert wurde und ihren Verlauf nicht störte (Abb. 10). Man hat somit die Vorstellung vom vorspringenden, in die Befestigung komponierten Chor entkräftet.

Die archäologische Erforschung der Hotelbaustelle bot Informationen zu verschiedenen historischen Themen dar. Die Baugeschichte des Klosters ist eine der schrittweise bearbeiteten Problematiken.

ABBILDUNGEN

Abb. 1: Prag 1-Kleinseite, Klosterkomplex der Augustiner bei der Kirche des hl. Thomas, Ausschnitt aus der Orthofoto-Karte. Kirche d. hl. Thomas, Konventsgebäude, einstiger Wirtschaftsteil (M. Ďurica 2012).

Abb. 2: Prag 1-Kleinseite, Baustelle des Hotels The Augustine, archäologische Rettungsforschung der Regionalen Facharbeitsstätte des Nationalen Denkmalinstituts für die Hauptstadt Prag 2006/2012. Die grundlegende Struktur des zu erforschenden Areals – archäologische Bezeichnung der Flächen. A – Konventsgebäude Nr. Konstr. 28/III samt seinem Nordflügel; B+C+D4 – Brauereigebäude, unter Nr. 33/III; D1 – Brauerei ab 1765, vorher Große Grotte vom Wallensteingarten; E – Bürgerhaus Nr. 32/III; F – Bürgerhaus Nr. 29+30/III; G – Bürgerhaus Nr. 31/III; J+P – offene, zur Nr. 33/III angehörige Höfe; S – offener Hof zur Nr. 33+28/III (Entwurf M. Müller, Digitalisierung M. Ďurica 2007).

Abb. 3: Prag 1-Kleinseite, Augustinerkloster Nr. 28/III. Neu freigelegte Baurelikte (braun) in der heutigen Bebauung. Blaue Falllinien – Grabenabhang. A – Ecke vom Anschluss des Mittelchors und der hl. Dorothea-Kapelle mit dem Fund eines monolithischen Teils des gekrüpfen Sockels, B – Osttrakt, sein Verlauf nord- und ostwärts außerhalb des Umrisses der Erforschung, C – Chornische im Kapitelsaal, D – Vorgängerbau der nördlichen Umfassungsmauer vom Konventsgebäude, E – nördliche Umfassungsmauer vom Paradieshof (Baufaufnahme von M. Müller, in den Gesamtplan übertragen und graphisch korrigiert von M. Ďurica. Unterlage – Kombination der Grundkarte 1:500, des Grundrisses in Outrata 1975, der Auswertung [Passports] und der Baupläne – M. Ďurica 2012).

Abb. 4: Prag 1-Kleinseite, Hof zwischen Nr. 28/III und 33/III. Südwestlicher Eckstrebe Pfeiler vom Osttrakt, Fläche J. Der Pfeiler war aus Pläner-Bruchstein gemauert, an den Kanten mit Sandstein armiert. Ansicht von Norden (Foto M. Müller 2007).

Abb. 5: Prag 1-Kleinseite, Hof zwischen Nr. 28/III und 33/III. Nordöstliche Seite des südwestlichen Eckstrebe Pfeilers vom Osttrakt, Ausschnitt des archäologischen Profils Nr. 123. Die Schicht 1102 ist das begehbare Gelände wohl aus der Frührenaissance (Baufaufnahme und Zeichnung M. Müller).

Abb. 6: Prag 1-Kleinseite, Hof zwischen Nr. 28/III und 33/III. An einem der Eckstrebe Pfeilersteine (K7) deutliche Spuren, die sich als Spuren nach dem Messerschleifen deuten können (Foto M. Müller 2007).

Abb. 7: Vergleich der Höhenverhältnisse im südlichen Teil des Osttraktes und seiner Umgebung, generalisierter Schnitt. Legende: a – die wahrscheinliche Entfernung der Grabenwestwand und die Oberfläche in seiner Bauzeit, b – Geländehöhe in der Bauzeit der Chornische im Kapitelsaal, c – Geländehöhe in der Bauzeit vom Osttrakt, d – heutige Geländehöhe (nach 2006), e – Osttrakt, südliches Quermauerwerk, f – Ziegelgurtband mit der erniedrigten Mauerkrone, die ursprüngliche nicht erhalten, g – Deckenkonstruktion 0,7 m (konsultiert mit M. Kovár), für ihre Höhenlinie b erhielten sich keine Belege und sie ist ganz hypothetisch, h – östliche Umfassungsmauer vom Kapitelsaal, i – starke homogene kompakte Schicht des gelben Ziegeltons – Grundwasserschutz (dem Entwurf der Autorin gemäß von M. Müller dargestellt, Digitalisierung M. Ďurica 2012).

Abb. 8: Prag 1-Kleinseite, Augustinerkloster Nr. 28/III. Situierung der neu festgestellten Chornische (braun, Nordteil unter der Barockkapelle, deshalb die Breite rekonstruiert) an die Achse (rote Linie) eines Raumes aus dem Raum vom Kapitelsaal an der Nordseite und der benachbarten Sakristei an der Südseite (rosafarbig) – wohl der Zustand vom Hochmittelalter (Baufaufnahme M. Müller, korrigiert von M. Ďurica nach Entwurf der Autorin 2012).

Abb. 9: Prag 1-Kleinseite, Augustinerkloster Nr. 28/III. Kapitelsaal (rosafarbig), in seiner Achse die Chornische in der Hochbarockgestalt – heutiger Zustand (M. Ďurica nach Entwurf der Autorin 2012).

Abb. 10: Prag 1-Kleinseite, Augustinerkloster Nr. 28/III. Östlicher Teil vom Konventsgebäude (grau) und der freigelegte Osttrakt und die Chornische (braun), die nach dem Stadtmauerabbaubau erbaut wurden. Die Stadtmauer wurde an mehreren isolierten Stellen festgestellt (orangefarbig), ihre rekonstruierte Linie (hellgelb) ist in zwei Geraden idealisiert. Östlich von der Mauer die Grabenkant und der -abhang mit den Ummauerungsabschnitten (Baufaufnahme M. Müller, korrigiert von M. Ďurica nach Entwurf der Autorin 2012).

Abb. 11: Prag 1-Kleinseite, Augustinerkloster Nr. 208/III. Der heutige Pfeiler an der Paradieshofseite steht auf dem gotischen armierten Pfeiler und behält seinen Grundriss bei (Foto M. Müller 2007).

(Übersetzung J. Noll)

POZNÁMKY KE STAVEBNÍMU VÝVOJI SEVERNÍHO TRAKTU JÁDRA HRADU BUCHLOVA

RADIM VRLA

ÚVOD

Hrad Buchlov je stavbou s dvojí tváří. K jihu, k Dolnomoravskému úvalu se obrací monumentální, přísnou hmotou, utvářenou vysokými atikovými nástavbami, zářící bělobou omítek. K severu, do hlubokých hvozdu Chřibů, však hledí jakoby zachmuřenou, kamennou fasádou. Právě tato, „odvrácená tvář“ hradu nám však umožňuje nahlédnout hlouběji do jeho neuvěřitelně dramatických, stavebních dějin (obr. 1).

Poměrně rozsáhlý areál hradu Buchlova, korunující dominantní skalnaté návrší v jihovýchodní partii Chřibů, sestává ze tří částí, umístěných v různých výškových úrovních. První dvě, jsou předhradími s hospodářskými a provozními objekty, kterým dominuje nejvýše situovaná část třetí – hradní jádro. To tvoří mohutný blok budov, semknutých kolem intimního nádvoří (obr. 2). Zmíněné hradní jádro má nepravdivelný, mírně protáhlý půdorys o rozměrech přibližně 40 × 35 m. Na koncích delší osy (probíhající ve směru východ-západ) jsou situovány mohutné hranolové věže, které na jižní straně spojuje půdorysně přímý trakt s vysokým, příčným křídlem na jihovýchodní straně. To obsahuje v přízemí průjezd s pozdně románskými portály a ve 2. patře rozsáhlé pozůstatky výstavné, raně gotické kaple. Přímý, jižní trakt v sobě ukrývá hmotu dalšího pozdně románského objektu (paláce?) a k jeho jižní fasádě přiléhá subtilní hodinová věž, v jejímž přízemí se nachází vstup do nádvoří jádra. Na severní straně jsou obě zmíněné věže propojeny dalším traktem, který má v půdoryse polygonálně zalamovaný průběh. Zatímco západní věž tvoří dodnes dominantu této části jádra hradu, věž východní postupně výškově splynula se zmíněným severním traktem. Dominantou východní části jádra se pak stala nástavba nad zmíněným příčným křídlem s raně gotickou kaplí.

U zrodu této studie stály drobnější operativní průzkumy půdních prostor a vnější fasády zmíněného severního traktu hradního jádra (srov. obr. 2), jejichž překvapivé výsledky nastolily řadu poměrně zásadních otázek. Tyto otázky se týkaly především platnosti doposud publikovaných teorií o stavebním vývoji této části hradu. Z těchto důvodů byl průzkum dále rozšířen i na ostatní konstrukce a prostory traktu a jeho konečné výsledky jsou zde předkládány. Severní část jádra hradu nebyla, samozřejmě, zkoumána bez souvislosti s problematikou stavebního vývoje části jižní; celkový pohled na postupnou výstavbu hradního jádra bude snad publikován později (podmínkou zde ovšem je publikace výsledků starších, detailních průzkumů raně gotické kaple, které jsou pro solidní zhodnocení stavebního vývoje té-